

ОСИГУРАЊЕ ОД ОДГОВОРНОСТИ ЗА ШТЕТЕ ОД СТВАРИ СА НЕДОСТАТКОМ

1. ПРЕДМЕТ РАЗМАТРАЊА

Добро је познато да сваки нови извор опасности ствара код човека потребу за одговарајућим обезбеђењем, између осталог и потребу за економским обезбеђењем у виду удруживања средстава у фондове осигурања. У вези са одговорношћу за штету важи исто правило. Свака нова категорија штета за које неко може бити одговоран, значи дужан да их накнади, ствара код потенцијално одговорних лица потребу да се за случај наступања одговорности обезбеде осигурањем. Јер, ако је било извршено осигурање, штета ће пасти на терет осигуравача а не одговорног лица.

У последњих двадесетак година ова се појава може врло лако уочити на два примера: на примеру осигурања од одговорности произвођача за штете од ствари са недостатком и на примеру осигурања од одговорности за нуклеарне штете. Ако своја разматрања проширимо на нешто дужи период, рецимо на последњих педесетак година, ову тесну везу између осигурања и одговорности можемо запазити ако анализирамо осигурање од одговорности за штете проузроковане употребом моторних возила.

Ствари које су пуштене у промет, ако имају неки недостатак, могу бити узрок две врсте штета. Прво, купац може претрпети штету због саме чињенице да ствар коју је купио има недостатак. На пример, ако је машина коју је купац купио неисправна, купац који је благовремено и уредно обавестио продавца о недостатку може захтевати од продавца да недостатак уклони и да плати накнаду штете (члан 488, став 1. и 2. Закона о облигационим односима, „Сл. лист СФРЈ” број 29/78 — у даљем тексту: ЗОО). Штета се може састојати у измаклој користи коју је купац претрпео због тога што до извршене оправке није могао користити купљену машину. Друго, купљена ствар, ако има недостатак, може бити узрок штете и на купчевим другим добрима. Рецимо, купац је због тога што је користио машину која је била неисправна задобио телесну повреду, или је употребом неисправне машине проузроковао пожар у којем су из-

гореле друге купчеве ствари. И за такве штете одговара продавац ствари са недостатком (члан 488, став 3. ЗОО).

Постоји теоријска могућност да осигуравач пружи осигуравајуће покриће за случај уговорне одговорности испоручилаца одређених производа због квалитативних недостатака тих производа. У нашој земљи била су 1954. године донета и посебна Правила за осигурање од опасности (ризика) одговорности због недостатака у испорученим производима. Али, овај се вид осигурања није развио у пракси. Због тога о њему неће бити речи у овом раду. Ми ћемо у даљем тексту разматрати само осигурање од одговорности за штету од ствари са недостатком на другим добрима купца, односно потрошача.

У условима савремене трговине одговорност само продавца за штете од ствари са недостатком више не задовољава. У условима савременог робног промета продавац врло често није и произвођач ствари. Трговац је, заправо, само продужена рука произвођача¹⁾. Зато не само продавца ствари са недостатком, него и произвођача такве ствари треба обвезати на накнаду штете која је на другим добрима купца (односно крајњег потрошача) проузрокована због недостатка ствари. У члану 179, став 1. ЗОО у том је смислу одређено: „Ко стави у промет неку ствар коју је произвео, а која због неког недостатка за који он није знао представља опасност штете за лица или ствари, одговара за штету која би настала због тог недостатка”.

У нашем праву, према томе, за штете од ствари са недостатком које су проузроковане на другим добрима купца (тзв. рефлексне штете) одговарају и продавац и произвођач ствари. Оштећено лице може бирати да ли ће одштетни захтев истаћи према продавцу или према произвођачу ствари са недостатком, или према обојици истовремено, али при томе треба да води рачуна да је основ одговорности продавца и произвођача за штету проузроковану услед мане ствари различит. О овом питању ће бити речи у наредном одељку.

Пракса нам показује да нарочито у индустријски развијеним земљама има све више и више рефлексних штета проузрокованих због тога што индустријски производи имају недостатке. Наиме, савремена технологија израде читавог низа производа, околност да процес производње постаје све компликованији и самим тим повећава опасност од грешке, чини све актуелнијим питање осигурања од одговорности за рефлексну штету. Ако већ грешке не можемо избећи, и поред свих напора који се чине у том правцу, учинимо бар то да жртвама обезбедимо накнаду за штетне последице грешака које се могу десити. То је нарочито значајно кад су у питању ствари намењене масовној употреби, као што су: храна, лекови, козметички производи, аутомобили. Исти недостатак може се појавити у чита-

¹⁾ др Ј. Радишић, „Гаранција за трајан квалитет и одговорност за штете од ствари са недостатком”, Београд, 1972, стр. 121.

вом низу ствари исте врсте, и може проузроковати штету чигавом низу лица.

Потсетићемо се у вези с тим на само два добро позната примера. Фордови аутомобили модел Пинто произведени у периоду од 1971. до 1976. године имају резервоаре за гориво на месту које многи стручњаци сматрају нарочито осетљивим у случају удара отпозади. У јуну 1978. године америчка Национална управа за сигурност саобраћаја на путевима (National Highway Traffic Safety Administration) наредила је Форду да на 1,5 милион ових аутомобила организује преправке у циљу побољшања сигурности резервоара. Ипак, у више случајева лица која су се налазила у овом типу аутомобила била су повређена или су погинула услед пожара или експлозије резервоара. Нарочито је познат случај *Grimshaw v. Ford Motor Co.* из 1978. године, у којем је порота досудила 13-годишњем туживцу који је задобио озбиљне опекотине накнаду у износу од 127,8 милиона долара, укључујући 125 милиона долара као казнену накнаду (енг. *punitive damages*). Накнада је у даљем поступку смањена на износ од 6,6 милиона долара²⁾. Или, исто су тако добро познати случајеви тровања леком „Талидомидом“, који је у периоду од 1957. до 1961. године произвођила једна фармацеутска фирма у СР Немачкој. Многе жене које су за време трудноће узимале овај лек родиле су деформисану децу³⁾.

У нашој судској пракси било је више случајева у којима су угоститељи сматрани одговорним за штету коју су гости претрпели услед конзумирања неисправне хране⁴⁾. Или, ако су због неисправне хране угинули пилићи — фазанчићи, за штету одговара произвођач такве хране⁵⁾. А кад се приликом првог већег квашења цигла распала, за штету на згради одговарају произвођач и продавац цигле⁶⁾.

Околност да продавац и произвођач робе са недостатком могу бити одговорни за рефлексну штету наметнула је потребу осигурања од те одговорности. Овакво се осигурање прво развило у САД, а затим и у индустријски развијеним земљама Западне Европе. И у нашој земљи било је већ више случајева оваквог осигурања, нарочито у вези са робом намењеном за извоз. Оваква су осигурања наше заједнице осигурања вршиле према условима који су одређивани од случаја до случаја. Посеб-

²⁾ P. Schroth, „Recent Developments in American Product Liability“, Cologne Reinsurance Company, „Tendencies in Product Liability in Europe and America“, Cologne, 1981, стр. 101 и 105.

³⁾ Напис у листу „Политика“ од 28. децембра 1970. године.

⁴⁾ Одлука Врховног суда Хрватске, Гж. 586/71. од 21. децембра 1971. године, „Преглед судске праксе у години 1972“, број 1, прилог „Наше законитости“, стр. 18; одлука Врховног суда Хрватске, Гж. 659/76. од 16. марта 1977. године, иста збирка, број 11, стр. 30.

⁵⁾ Одлука Врховног суда Војводине, Гж. 1389/76. од 17. марта 1977. године, „Зборник судске праксе“, број 27/77, стр. 68.

⁶⁾ Одлука Врховног суда Косова, Гж. 21/78. од 23. марта 1978. године, „Зборник судске праксе“, број 28/78, стр. 44.

ни типски услови за осигурање од одговорности за рефлексну штету не постоје. И нацрт Општих услова за осигурање од одговорности, који су припремљени у оквиру Удружења осигуравајућих организација Југославије, предвиђају да се осигурање не односи на штете од производа са недостатком (члан 8, став 1. тачка 7).

У наредним редовима осврнућемо се на основна правна питања која се постављају у вези са осигурањем од одговорности за рефлексну штету, а то су:

- који је ризик обухваћен овим осигурањем;
- који су ризици искључени из покрића;
- које су штете покривене осигурањем;
- правни положај трећег оштећеног лица и његов однос према осигуравачу.

Жеља нам је да разматрањем ових питања допринесемо потпунијем разумевању овог вида осигурања од одговорности, и да на тај начин подстакнемо његову ширу примену у пракси. А потреба за широм применом овог вида осигурања и у нашој земљи, и то како у интересу продаваца и произвођача ствари за широку употребу, тако и у интересу потрошача таквих ствари, по нашем је мишљењу очигледна.

2. РИЗИК КОЈИ ЈЕ ОБУХВАЋЕН ОСИГУРАЊЕМ ОД ОДГОВОРНОСТИ ЗА РЕФЛЕКСНУ ШТЕТУ

Обавеза осигуравача на исплату накнаде из осигурања по основу осигурања од одговорности за рефлексну штету настапа ако осигураник постане одговоран потрошачу за штету од ствари са недостатком. Зато се може рећи да је ризик који је обухваћен овим видом осигурања опасност да ће услед недостатка ствари наступити одговорност осигураника за рефлексну штету.

У вези с тим постављају се два питања:

- а) када ће се сматрати да постоји недостатак ствари;
- б) када ће се сматрати да осигураник одговара за рефлексну штету која је наступила услед недостатка ствари.

То су питања на која дају одговор прописи о одговорности за рефлексну штету. Зато су ти прописи од битног значаја и за осигурање од одговорности за рефлексну штету.

Ад а) Питање када се може сматрати да једна ствар има недостатак врло је осетљиво. Ово из разлога што се данас у промету налази велики број опасних ствари. Међутим, не можемо за сваку опасну ствар сматрати да само због тога, одмах има и недостатака. На пример, сваки аутомобил је опасна ствар (бар док се налази у покрету), али ако употребом аутомобила

буде проузрокована штета купцу, ретко ћемо моћи да сматрамо да је узрок штете недостатак (фабричка грешка) аутомобила. Обрнуто, ствари које користимо за исхрану по правилу нису опасне ствари, али могу имати недостатак (покварено месо, на пример, може бити узрок озбиљног тровања).

Према члану 2. тачка ц) Европске конвенције о одговорности за производе у вези са телесном повредом или смрћу, коју су земље чланице Европског савета закључиле у Стразбуру (Strasbourg) 27. јануара 1977. године (у даљем тексту: Стразбуршка конвенција) предвиђено је да ће се сматрати да производ има недостатак ако не пружа сигурност коју свако има право да очекује, узимајући у обзир све околности, укључујући и начин представљања производа. Према члану 4. предлога Директиве Европске економске заједнице о изједначавању права о одговорности за ствари са недостатком од 1. октобра 1979. године (у даљем тексту: директива ЕЕЗ), сматра се да производ има недостатак ако, кад се користи у сврхе за које је очигледно намењен, не пружа за лица или ствари сигурност коју свако има право да очекује, узимајући у обзир све околности, укључујући и његово представљање и време у које је био стављен у промет. У САД, према коментару уз члан 402. А Second Restatement of the Law of Torts из 1963/64 године (тачке г, х, и, и) недостатак у производу постоји ако је производ у таквом стању, за које крајњи потрошач није могао знати, које га чине неразумно опасним. Производ нема недостатак ако је сигуран за нормално руковање и потрошњу. Потребно је да је ствар опасна у таквом степену да то излази ван оквира оног што треба да узме у обзир обични купац који је купује, са обичним знањем у погледу њених карактеристика. Као пример се наводи да добар дуван није неразумно опасан само због тога што последице пушења могу бити штетне; али дуван који садржи такве састојке као што је марихуана може бити неразумно опасан.

Ови извори указују на две околности које карактеришу стање у којем се може сматрати да постоји мана ствари (производа).

Прво, један производ има недостатак ако и у случајевима нормалне употребе ствара повећану опасност. Његова својства су таква да он ствара већу опасност наступања штете од оне коју разумно можемо очекивати. При томе та опасност не мора бити већа у односу на друге ствари исте врсте, јер је могуће да све ствари исте врсте (сви производи исте серије) имају недостатак.

На пример, ако је због фабричке грешке експлодирала гума на аутомобилу, услед чега је дошло до судара са другим аутомобилом, узрок штете је несумњиво недостатак у гуми. Али, ако се бензин користи за прање одела, па дође до експлозије, не можемо сматрати да узрок штете лежи у некој мани бензина. Јер, бензин се нормално не користи за прање. Или, за штету која је настала услед преосетљивости купца на одређе-

на својства купљене стари (лека или козметичког производа, на пример) продавац и произвођач не одговарају. Таква је ствар подобна за нормалну употребу и не може се сматрати да има недостатак.

Према америчкој судској пракси сматра се да је дужност произвођача моторних возила да конструишу возило тако да путници и возач буду заштићени у случају предвидљивих несрећа⁷⁾. Произвођач возила мора претпоставити да возило може учествовати у судару, и дужан је, у разним границама, томе прилагодити конструкцију возила. У таквим случајевима (као што су Форд Пинто случајеви) недостатак у производу је правно релевантан због тога што је утицао на обим штете, мада није био узрок штете.

Друго, да би се могло сматрати да један производ има недостатак, потребно је да за његова опасна својства потрошач није знао нити је могао знати. Ако је произвођач или продавац упозорио купца на одређена својства ствари, због којих употребом ствари настаје повећана опасност, па управо због тих својстава наступи рефлексна штета, не може се сматрати да је узрок штете мана ствари. Познато је, рецимо, да неки лекови против рака изазивају губитак косе, али се ово њихово својство, правно посматрано, не може сматрати недостатком.

У правној теорији постоје схватања према којима се може говорити о четири врсте недостатака које може имати један производ: 1. недостаци у пројектовању или конструкцији; 2. недостаци у изради; 3. недостаци у упозорењима и упутствима за коришћење производа; 4. кршење неког изричитог обећања или изјаве у вези са својствима производа⁸⁾. Према мишљењу појединих аутора, ова подела је од значаја приликом утврђивања основа одговорности за рефлексну штету⁹⁾. Међутим, у нашем праву, према одредбама ЗОО, одговорност за рефлексну штету има увек исти правни основ.

При оцени да ли један производ има недостатак од великог је значаја и питање да ли у погледу квалитета такве врсте производа постоје одређени стандарди или трговачки обичаји. Кад такви стандарди или трговачки обичаји постоје, треба претпоставити да производ нема недостатак ако одговара стандардима, односно обичајима. Обрнуто, ако производ не одговара стандарду, односно обичају треба претпоставити да има недостатак. Одвојено је, разуме се, питање да ли се у таквом

⁷⁾ Schroth, нов чланак, стр. 101.

⁸⁾ E. C. Stiefel, „A Comparison of the European Proposals with American Approaches”, Cologne Reinsurance Company, „Tendencies in Product Liability in Europe and America”, Cologne, 1981, стр. 28.

⁹⁾ W. Zeller, „The Effects of Strict Producer's Liability on the European Insurance Industry”, Cologne Reinsurance Company, „Tendencies in Product Liability in Europe and America”, Cologne, 1981, стр. 48 износи да недостатак у пројекту према правима већине европских земаља представља непажњу, тако да је произвођач одговоран за ову категорију штета на основу општих правних правила.

случају штета која је наступила на другим добрима купца услед употребе таквог производа може довести у узрочну везу са недостатком.

Ад б) Кад се говори о основу одговорности за рефлексну штету, треба имати у виду да за рефлексну штету могу одговорати и продавац и произвођач ствари са недостатком. Али, основ одговорности продавца и произвођача ствари за рефлексну штету није у нашем праву исти.

Продавац одговара за рефлексну штету према општим правилима о одговорности за штету (члан 488, став 3. 300). То значи да продавац одговара за рефлексну штету уколико не докаже да је штета настала без његове кривице (члан 154, став 1. 300). Продавац се може ослободити одговорности ако докаже да није знао нити је могао знати за ману ствари услед које је наступила рефлексна штета.

Што се произвођача ствари тиче, упоредноправни преглед показује да постоје три могућа решења у погледу основа одговорности произвођача за рефлексну штету. Прво, може се одредити да произвођач одговара за рефлексну штету само ако оштећени докаже његову кривицу. Друго, може се одредити да произвођач одговара за рефлексну штету по критеријуму претпостављене кривице. Треће, може се одредити да произвођач одговара за рефлексну штету независно од кривице.

У 300 одредба о одговорности произвођача ствари са недостатком (члан 179) налази се у одсеку који носи наслов „Одговорност за штету од опасне ствари или опасне делатности”. 300, према томе, изричито третира ствар са недостатком као опасну ствар. Одговорност за штету од опасне ствари независна је од кривице, па то важи и за одговорност за штету од ствари са недостатком. То значи да произвођач ствари са недостатком одговара за рефлексну штету чак и кад му се не може приписати непажња за недостатак.

У том смислу је у члану 179, став 1. 300 посебно наглашено да произвођач ствари са недостатком одговара за рефлексну штету ако није знао да ствар има недостатак. Јер ако је он знао за недостатак, онда је крив за штету и не може бити дилеме да је дужан да је накнади.

Један од случајева у којима је објективна одговорност за штету искључена јесте случај кад је штета настала искључиво радњом трећег лица (члан 177, став 2. 300). У вези с тим Страсбуршка конвенција одређује у члану 5, став 2. да одговорност произвођача неће бити смањена кад је штета проузрокована и недостатком у производу и радњом или пропуштањем трећег лица. У таквом случају оштећено лице може захтевати накнаду целокупне рефлексне штете од произвођача производа са недостатком, а овај ће имати право на регрес према трећем лицу у сразмери према његовој кривици.

Посматрано са становишта осигурања, у вези са оценом тежине ризика, ова разлика између основа одговорности продавца и произвођача ствари са недостатком не мора имати не-

ки већи значај. Битно је да ни у једном ни у другом случају оштећено лице не носи терет доказивања кривице продавца, односно произвођача ствари са недостатком. Да ли ће произвођач ствари са недостатком одговарати по критеријуму претпостављене кривице или без обзира на кривицу, у највећем броју случајева не мења његов положај у поређењу са продавцем ствари који има недостатак (који, као што смо изнели, одговара ако не успе да докаже да није крив). Јер, и кад би било одређено да произвођач ствари са недостатком одговара по критеријуму претпостављене кривице, а у прилог оваквог решења говори доста аргумената¹⁰⁾, у највећем броју случајева у пракси произвођач не би могао да докаже да није крив за недостатак ствари.

Има, међутим, једно друго правило у вези са одговорношћу за рефлексну штету које чини положај произвођача ствари са недостатком знатно тежим у поређењу са положајем продавца ствари са недостатком. Наиме, постепено се све шире прихвата схватање према којем произвођач треба да одговара за штету чак и ако се у време када је производ био пуштен у промет није могло сматрати да има неки недостатак, с обзиром на степен нучног и технолошког развоја. Ово значи да произвођач носи тзв. ризик развоја. Другим речима, мада је за постојање одговорности произвођача за рефлексну штету неопходно да је недостатак постојао у часу када је производ био пуштен у промет, произвођач се не би могао позивати на то да у то време није било могуће утврдити постојање недостатка. Произвођач не би могао доказивати да је тек каснији научни развој учинио могућим утврђивање недостатка који је узрок рефлексне штете¹¹⁾.

Ово је схватање прихваћено и у члану 1, став 2. директиве ЕЕЗ.

Продавац ствари са недостатком, пошто се његова одговорност заснива на претпостављеној кривици, за овакве штете не одговара. Продавац није знао нити је могао знати да ће каснији развој науке показати да производ који он продаје има одређени недостатак услед којег може бити проузрокована штета на другим добрима купца. Ова околност, посматрано са становишта осигурања, чини ризик одговорности произвођача за рефлексну штету знатно тежим од ризика одговорности продавца за рефлексну штету. Разуме се да се то мора одразити

¹⁰⁾ Основни правно-теоријски приговор који се може истаћи решењу према којем је одговорност произвођача ствари са недостатком независна од кривице састоји се у томе што за штету од опасне ствари без обзира на кривицу одговара само њен ималац (члан 174. став 1. ЗОО). Друга лица могу одговарати за штету, без обзира на опасна својства ствари, само ако су крива. А произвођач ствари са недостатком није био њен ималац у часу штетног догађаја.

¹¹⁾ А. Besson, „European Legislative Initiatives for the Reform of Product Liability”, Cologne Reinsurance Company, „Tendencies in Product Liability in Europe and America, Cologne, 1981, стр. 14.

и на висину премије осигурања. Осигуравач који са произвођачем одређених производа закључује уговор о осигурању од одговорности за рефлексне штете треба да зна да прима у осигурање и ризик да се ствари за које се сматра да су без недостатка почну третирати као ствари са недостатком. У вези с њим довољно је ако се подсетимо да су многи лекови у прво време сматрани корисним, али је затим развој науке показао да су опасни и да могу бити замењени овим лековима са мањим или блажим нежељеним ефектима.

Због чињенице да је одговорност произвођача ствари са недостатком за рефлексну штету шира од одговорности продавца за рефлексну штету треба закључити да у уговору о осигурању произвођача од одговорности може као саосигураник бити означен и продавац. Опасност од наступања штете није на тај начин повећана. Ако оштећени потрошач захтева накнаду штете од продавца, неће имати право на накнаду од произвођача. Међутим, ако је продавац закључио уговор о осигурању од одговорности за рефлексну штету, ситуација је друкчија. Произвођач може у уговору о осигурању продавца бити означен као саосигураник, али то за осигуравача значи знатно повећање ризика.

Одговорност продавца и произвођача за рефлексну штету није искључена ако је надлежни орган дао дозволу за стављање у промет производа у вези са чијом је употребом настала штета. Издавање дозвола је административно-правни моменат који није од значаја у вези са одговорношћу за штету. Дозвола за продају производа издаје се увек под претпоставком да буду очувана права трећих лица која би била оштећена његовом употребом¹²⁾.

У начелу, могу се стављати у промет и ствари са недостатком. У таквом случају организација удруженог рада дужна је да купца, и без његовог захтева, упозна и упозори на недостатак на производу¹³⁾. Ако је упозорење било одговарајуће, продавац и произвођач ствари са недостатком неће одговарати за рефлексну штету. Дужност осигураника да изврши овакво упозорење требало би нагласити и у условима за осигурање од одговорности за рефлексне штете.

3. РИЗИЦИ КОЈИ СУ ИСКЉУЧЕНИ ИЗ ОСИГУРАЊА ОД ОДГОВОРНОСТИ ЗА РЕФЛЕКСНУ ШТЕТУ

Постоје случајеви у којима продавац и произвођач не одговарају за штету проузроковану употребом или својствима

¹²⁾ Ј. Радишић, нав. дело, ст. 88.

¹³⁾ Члан 13, став 2. Закона о основама пословања организација удруженог рада у области промета робе и услуга у промету робе и о систему мера којима се спречава нарушавање јединства југословенског тржишта у тој области, „Сл. лист СФРЈ” број 43/76.

ствари коју су продали, односно произвели. Што се продавца тиче, то су они случајеви у којима је искључена субјективна одговорност за штету. Међутим, случајеви у којима је искључена одговорност произвођача заслужују нешто више пажње.

Према члану 4, став 1. Страсбуршке конвенције, накнада рефлексне штете може бити смањена или уопште неће бити плаћена ако је оштећено лице својом кривицом допринело наступању штете. То је у складу са правилима о објективној одговорности за штету (члан 177, став 2 и 3. ЗОО). Према томе, ако купац употребљава један производ мада је запазио да он показује недостатке, па услед тога претрпи штету на другим својим добрима, не може захтевати накнаду штете од произвођача таквог производа.

Према члану 5, став 1. Страсбуршке конвенције произвођач исто тако неће бити одговоран за штету ако докаже:

- а) да он производ није ставио у промет; или
- б) да је с обзиром на околности вероватно, недостатак који је проузроковао штету није постојао у време када је он ставио производ у промет или да је недостатак настао касније;
- в) да производ није био произведен за продају, изнајмљивање или било који други облик расподеле за економске намене произвођача, нити је био произведен или стављен у промет у вези са његовим пословањем.

Сличне одредбе о искључењу одговорности произвођача налазе се и у члану 5. директиве ЕЕЗ.

У свим оваквим случајевима, пошто не постоји одговорност продавца, односно произвођача за штету коју је претрпео купац, није се остварио ризик који је обухваћен осигурањем од одговорности за рефлексну штету. Због тога се не може сматрати да се у таквим случајевима остварио ризик који је искључен из осигуравајућег покрића. О искљученом ризику у правом смислу речи може се говорити само у оном случају кад је наступила одговорност продавца, односно произвођача ствари са недостатком за рефлексну штету, али је ипак према условима осигурања обавеза осигуравача на исплату накнаде из осигурања искључена.

Анализа страних услова за осигурање од одговорности за штете од ствари са недостатком, из оних зимаља у којима се овај вид осигурања шире примењује, показује да се редовно наводи више ризика у вези са чијим остварењем осигуравач не носи никакву обавезу. Међутим, разлика о којој је управо било речи није у тим условима јасно направљена. Често се као ризик који је искључен из осигурања наводе и случајеви у којима не постоји одговорност продавца, односно произвођача ствари за рефлексну штету.

Прво, из покрића по основу осигурања од одговорности за штете од ствари са недостатком редовно се искључује ризик одговорности која је повезана са коришћењем зграда, машина, уређаја и редовним пословањем осигураника. Ризик одговор-

ности за штету у вези са радом и пословањем привредне организације редовно се покрива посебним осигурањем. Међутим, пракса показује да је понекад тешко разграничити да ли је у вези са одређеном штетом у питању одговорност за штету из делатности или одговорност за рефлексну штету. Због тога је корисно ако се оба ова осигурања изврше код истог осигуравача¹⁴⁾.

Друго, из покрића по основу осигурања од одговорности за штете од ствари са недостатком искључене су штете у вези са моторним возилима и другим саобраћајним средствима у својини или државини осигураника. Међутим, практични значај овог искључења врло је мали. Оно се односи само на оне случајеве у којима сам произвођач моторних возила — осигураник користи возило своје производње. Ако би у таквом случају због мане возила била проузрокована штета трећем лицу, накнада би била плаћена по основу осигурања од одговорности за штете од употребе моторних возила, а не по основу осигурања од одговорности за рефлексну штету. Произвођач моторних возила који је продао возило, па је употребом возила због његових недостатака проузрокована штета трећем лицу, уживао би осигуравајуће покриће по основу осигурања од одговорности за рефлексну штету, пошто он више није држалац возила.

Треће, из покрића по основу осигурања од одговорности за штете од ствари са недостатком искључена је одговорност за сваку последицу, било непосредну или посредну, рата, инвазије, радњи страног непријатеља, непријатељства (било да је рат објављен или није), грађанског рата, побуње, револуције, нереда или узурпације власти. Искључење обавезе осигуравача за штете које су непосредна последица ратних ризика само је по себи разумљиво, јер за такве штете осигураник не одговара. Што се тиче штета које су посредна последица остварења ратних ризика, треба напоменути да су ратни ризици по правилу искључени из покрића и у другим врстама имовинских осигурања (члан 931. ЗОО).

Четврто, из покрића по основу осигурања од одговорности за штете од ствари са недостатком искључена је одговорност за пружање или за одбијање да се пружи професионални савет или услуга, или било каква грешка или пропуштање у вези с тим. Покриће је ограничено само на одговорност за штету од ствари са недостатком.

Пето, из покрића по основу осигурања од одговорности за штете од ствари са недостатком искључене су штете због телесне повреде или смрти лица које се налази у служби осигураника. У вези с тим треба напоменути да у неким видовима осигурања од одговорности у нас слично искључење није прихваћено. На пример, према нашој полиси за осигурање од одговор-

¹⁴⁾ др В. Сокал, „Осигурање од одговорности у свету и код нас и наши актуелни задаци”, публикација у издању Заједнице осигурања имовине и лица „Дунав”, Београд, 1981, стр. 83.

ности у вези са радом нуклеарних постројења (члан 7) осигурањем је обухваћена и законска одговорност осигураника у вези са штетама проузрокованим његовим радницима, с тим што оштећено лице не може наплатити онај део штете који се накнађује према прописима о социјалном осигурању.

Шесто, из покрића по основу осигурања искључена је одговорност осигураника по основу прописа о социјалном осигурању. То значи да осигуравач није дужан да плати накнаду из осигурања за регресне захтеве организације за социјално осигурање према продавцу, односно произвођачу ствари са недостатком. Овакво искључење не би било у духу нашег права. У нашем праву осигурања организацији за социјално осигурање признаје се својство трећег лица, и она може захтевати исплату накнаде из осигурања од осигуравача који је одговорно лице осигурао од одговорности. Правни положај осигуравача је у таквом случају исти као да је организација за социјално осигурање осигураника истакла регресни захтев према лицу одговорном за штету.

Седмо, из покрића по основу осигурања искључена је одговорност у вези са губитком или оштећењем било које ствари коју је испоручио, монтирао или подигао осигураник, ако се штета може приписати недостатку ствари. Ово је искључење само по себи разумљиво ако се има у виду да је у питању осигурање од одговорности за штету проузроковану трећем лицу, а не осигурање за случај штете на самој ствари са недостатком.

Осмо, осигурањем од одговорности за рефлексну штету нису покривени трошкови у вези са повлачењем осигураникових производа из продаје, њиховим прегледом, оправком или заменом, ако су производи повучени из продаје због неког утврђеног или претпостављеног недостатка. У оваквим случајевима није, у ствари, ни наступила нека рефлексна штета.

Девето, из осигурања су искључене штете услед испуштања дима, киселине, база, отровних хемикалија, течности или гаса. Али, ово се искључење не односи на случајеве кад је ово испуштање проузроковано изненадним, неочекиваним и ненамерним догађајем. У вези са оваквим искључењем треба истаћи да је у праву осигурања опште прихваћено да један догађај може представљати осигурани случај само ако има карактер неизвесног догађаја (члан 898, став 1. ЗОО).

Десето, покриће по основу осигурања од одговорности за штете од ствари са недостатком не односи се на одговорност коју је осигураник преузео уговором, а која премаша одговорност осигураника како је утврђена законом. Произвођач ствари са недостатком може се, на пример, само на свој терет договорити са потрошачем да ће му накнадити целокупну рефлексну штету, мада је и сам потрошач својом кривицом допринео наступању штете.

Једанаесто, из покрића по основу овог осигурања искључене су нуклеарне штете. Осигурање од одговорности за нукле-

арне штете представа посебан вид осигурања, за које важе посебна правила.

Овим искључењима из осигуравајућег покрића по основу осигурања од одговорности за рефлексне штете, која су редовно предвиђена у условима осигурања, треба додати још једно искључење које произлази из законских прописа. Зато оно у условима осигурања и не мора бити наведено. Наиме, у свим врстама имовинских осигурања обавеза осигураваача на исплату накнаде из осигурања не настаје ако је осигураник штету проузроковао намерно (чла 929, став 2. ЗОО). Међутим, ово искључење очигледно нема неки већи практични значај, јер је тешко претпоставити да би у неком случају осигураваач могао доказати да је осигураник знао да ствар коју ставља у промет има недостатак, и да је желео да као последица тог недостатка наступи штета на другим добрима потрошача.

Знатно је деликтнији случај ако су околности такве да се може сматрати да је рефлексна штета наступила услед крајње непажње продавца, односно произвођача ствари са недостатком. Да ли и у таквом случају осигуранику треба ускратити осигуравајуће покриће?

Према нашим условима осигурања, у области осигурања од одговорности обавеза осигураваача наступа и онда ако је осигураник проузроковао штету из крајње непажње. Осигурање се не односи једино на одговорност осигураника за намерно проузроковану штету¹⁵⁾. Међутим, за осигурање од одговорности за рефлексну штету ово решење не би одговарало. Ово из разлога што је природно очекивати да ће осигураникова пажња да се не догоди штета бити повећана ако он не ужива осигуравајуће покриће за штете које је проузроковао из крајње непажње. А управо у вези са опасношћу да наступи рефлексна штета потребно је на све начине, па и путем осигурања, подстицати максималну пажњу свих оних који би могли бити одговорни ако би таква штета наступила. Јер, услед недостатка у једној врсти производа штета може погодити велики број лица, што онда може представљати озбиљан друштвени проблем.

Потпуно је другачија ситуација ако се рефлексна штета може приписати кривици радника осигураника. Наиме, осигураваач је дужан накнадити штету проузроковану недостатком купљене ствари чак и кад је радник осигураника крив за недостатак, или чак и кад је радник продавца знао или морао знати за недостатак (у смислу члана 929, став 3. ЗОО). Није од значаја да ли се кривица радника састоји у непажњи (обичној или крајњој) или намери. Али, ако се рефлексна штета може приписати намери радника осигураника, осигураваач ће према таквом раднику имати право на регрес (члан 939 став 4. ЗОО).

¹⁵⁾ Члан 20, став 1, тачка 1. нацрта Општих услова за осигурање од одговорности, који је припремила Радна група за осигурање од одговорности Извршног одбора Скупштине Удружења осигуравајућих организација Југославије (верзија од 28. октобра 1980. године).

4. КОЈЕ СУ ШТЕТЕ ПОКРИВЕНЕ ОСИГУРАЊЕМ

У вези са питањем које су штете покривене осигурањем од одговорности за рефлексну штету треба расправити:

- а) да ли су све врсте рефлексних штета покривене осигурањем;
- б) у којем је обиму осигуравач дужан да накнади рефлексну штету за коју је одговоран његов осигураник.

Ад а) Правило према којем одговорност произвођача ствари са недостатком за рефлексну штету не треба да се заснива на кривици постепено је, и то тек у новије време, прихваћено у појединим правима. У наше право оно је уведено тек ступањем на снагу ЗОО. У том процесу поставило се и питање да ли произвођач по овом строжем критеријуму треба да одговара за сваку рефлексну штету, или само за поједине видове рефлексне штете?

Према Страсбуршкој конвенцији, на пример, произвођач ствари са недостатком одговара без обзира на кривицу само за ону рефлексну штету која се састоји у телесној повреди или смрти неког лица. Међутим, према директиви ЕЕЗ (члан 6) израз „штета” означава телесну повреду или смрт, губитак или оштећење било које ствари, осим саме ствари са недостатком, као и нематеријалну штету, на пример штету због болова и патњи.

У ЗОО нема у том погледу никаквих ограничења. Према члану 179, став 1. ЗОО произвођач ствари са недостатком одговара за сваку рефлексну штету, без обзира на то да ли је у питању штета на лицима или штета на стварима. За све такве штете и осигуравач дугује накнаду по основу осигурања од одговорности.

Што се тиче одговорности продавца ствари са недостатком за рефлексну штету, сличне дилеме не постоје. Продавац одговара и за штете на лицима и за штете на стварима, али само ако је знао или морао знати да ствар коју продаје има недостатак, а није на то упозорио купца. За све такве штете и осигуравач који је примио у осигурање ризик одговорности продавца за рефлексну штету дугује накнаду из осигурања.

Али, продавац и произвођач ствари са недостатком одговарају само за непосредне штете чији узрок лежи у ствари са недостатком. Тако је, на пример, још у XVIII веку познати француски правник Потје (Pothier) истицао да ако је продавац продао купцу болесну животињу, па се услед тога заразила и друга купчева животиња, продавац је дужан да накнади купцу стварну штету и измаклу корист због болести обе животиње. Али, ако због болести ових животиња купац није могао обрадити своје имање, па због тога није остварио очекивани приход, није могао да исплати повериоце, они су предузели мере принудног из-

вршења итд., такве штете продавац није дужан да накнади¹⁶⁾. То су посредне штете, које је купац најчешће могао избећи. У наведеном примеру, купац је могао дати у закуп земљиште или је могао узети у закуп друге животиње.

За такве посредне штете ни осигуравач не дугује накнаду из осигурања по основу осигурања од одговорности за рефлексне штете.

Потребно је, затим, имати у виду да и у вези са непосредним штетама проузрокованим услед манљивости ствари, продавац и произвођач ствари могу одговорити само ако се штетни догађај догодио за време нормалног рока употребе ствари¹⁷⁾. У ЗОО нема изричите одредбе у том смислу, али се може сматрати да она није ни неопходна. Јер, кад истекне рок нормалне трајности („корисног живота“) једне ствари, нормално је очекивати да ће се на њој појавити недостаци. Онај ко употребљава истрошену ствар мора обратити посебну пажњу на могућност настанка штете; он користи такву ствар на свој ризик.

У Страсбуршкој конвенцији и у директиви ЕЕЗ, као и у прописима појединих савезних држава САД, овај рок у којем произвођач ствари може одговарати за рефлексну штету је прецизно одређен. Према члану 7. Страсбуршке конвенције и према члану 9. директиве ЕЕЗ, одговорност произвођача престаје ако тужба није подигнута у року од 10 година од дана када је произвођач ставио у промет онај производ чијом је употребом проузрокована штета. Оваквим се одредбама стављају у доктрини озбиљнији приговори. Истиче се да је десет година сувише дуг период у којем би произвођач сладоледа могао бити одговоран без обзира на кривицу, али је, с друге стране, прекратко време за многе врсте машина¹⁸⁾. Међутим, без оваквог или неког другог рока произвођач би био врло несигуран. Без оваквог рока он и после читавог низа година након што је произвео одређену врсту производа може бити изложен захтевима за накнаду рефлексних штета. Због тога изгледа да би требало установити једно мешовито правило: произвођач одговара за рефлексне штете које су проузроковане за време нормалног рока употребе ствари, али најдуже десет година од дана стављања ствари у промет.

Разуме се да су сви ови моменти од значаја и за положај осигуравача. Јер, ако због протека времена произвођач више не може постати одговоран за рефлексну штету, јасно је да не може наступити ни обавеза његовог осигуравача на исплату накнаде из осигурања.

ограничена никаквим износом. Ово је разумљиво ако се има у

Ад б) Одговорност продавца за рефлексну штету није виду да он одговара за рефлексну штету зато што је крив. Међутим, одговорност произвођача ствари са недостатком за реф-

¹⁶⁾ Наведено према М. Planiol, et Ripert, „Traité élémentaire de droit civil“, tome deuxième, Paris, 1926, № 249.

¹⁷⁾ Schroth, нав. чланак, стр. 68.

¹⁸⁾ Stiefel, нав. чланак, стр. 41.

лексну штету независна је од његове кривице. Он одговара чак и у случају кад је тек каснији развој науке открио да је ствар коју је он произвео имала недостатак. Зато су се појавила схватања према којима обавезу произвођача ствари на накнаду рефлексне штете треба ограничити на одређени износ.

У СР Немачкој је 1976. године донет Закон о фармацеутским производима, према којем је одговорност произвођача лекова ограничена на 200 милиона марака по једном леку. Према анексу уз Страсбуршку конвенцију свака држава потписница може ограничити накнаду штете коју дугује произвођач ствари, с тим што та граница не сме бити нижа од износа у националној валути који одговара износу од 70.000 специјалних права вучења, како су одређена од стране Међународног монетарног фонда. Ограничење одговорности за све штете произроковане истом врстом производа који имају исти недостатак може се извршити националним прописима на износ који не може бити нижи од 10 милиона специјалних права вучења. И директива ЕЕЗ (члан 7) дозвољава да укупна одговорност произвођача за све штете на лицима које су проузроковане употребом исте врсте производа са истим недостатком буде ограничен на износ који одређује Савет Заједнице. За штету на остварима одговорност је ограничена по једном оштећеном лицу за покретне ствари на 15.000 европских обрачунских јединица, а за непокретне ствари на 50.000 европских обрачунских јединица.

Међутим, оваква схватања нису шире прихваћена. Већина земаља у којима се одговорност произвођача ствари са недостатком не заснива на кривици поделила се за неограничену одговорност. Тако је поступљено и у ЗОУ. Према нашем праву произвођач ствари са недостатком, ако не успе да докаже да је његова одговорност искључена, дужан је да накнади целокупну непосредну рефлексну штету, без икаквих ограничења.

Са становишта осигурања посматрано, овакво решење причињава знатне тешкоће. Осигуравачи нису спремни да преузму неограничену обавезу у вези са ризиком одговорности произвођача ствари са недостатком за рефлексну штету. Ово из разлога што такве штете могу да буду огромне, и може се догодити да резерве сигурности осигурања неће бити довољне да би се оштећеним лицима могла исплатити потпуна накнада. Осим тога, практично је немогуће извршити реосигурање ризика неограничене одговорности.

Зато се у полисама за осигурање произвођача ствари од одговорности за рефлексну штету увек одређује свота осигурања, као граница обавезе осигуравача на исплату накнаде из осигурања. При томе, с обзиром на природу ризика у питању, често се установљава више свота осигурања, што значи да је и висина обавезе осигуравача на исплату накнаде из осигурања ограничена на више начина.

Честе су, на пример, полисе у којима је обавеза осигуравача квантитативно ограничена на три начина. Прво, одређује се свота осигурања за свако оштећено лице. При томе се мо-

же одредити посебна свота осигурања за штете на лицима и за штете на стварима. Друго, одређује се свота осигурања као граница обавезе осигураваача за сваки штетни догођај. Овај се лимит односи на све рефлексне штете услед истог недостатка у производу. Треће, одређује се укупна свота осигурања за цео период осигурања (најчешће за годину дана). Овај се лимит односи на све рефлексне штете проузроковане услед недостатака у одређеној врсти производа у вези са којом је извршено осигурање, у одређеном периоду, без обзира на број и природу тих недостатака. Ако нека штета или збир штета премаша ове износе, вишак штете пада на терет произвођача ствари са недостатком.

Постоје мишљења према којима продавац може уговором о продаји ограничити своју одговорност за рефлексну штету на одређени износ. Оваква клаузула егзонерације дејствовала би и у корист осигураваача код којег је продавац осигуран од одговорности за рефлексну штету, јер с обзиром на обештећујући карактер осигурања од одговорности обавеза осигураваача не може бити већа од обавезе осигураника према оштећеном лицу. Кад је у питању произвођач ствари који је није продао оштећеном лицу, овакво ограничење одговорности није могуће. Произвођач не може унапред ограничити своју одговорност за случај рефлексне штете коју би могао да претрпи потрошач ствари. Ово из разлога што произвођач ствари који је није непосредно продао потрошачу није са потрошачем ни у каквом уговорном односу.

5. ПРАВНИ ОДНОСИ ИЗМЕЂУ ОШТЕЋЕНОГ ЛИЦА И ОСИГУРАВАЧА

Оштећено лице има право да захтева накнаду рефлексне штете од продавца, односно од произвођача ствари са недостатком ако докаже: а) да је ствар имала недостатак; б) да је претрпело штету на другим својим добрима; в) да је штета наступила услед тога што је ствар имала недостатак.

Под овим условима оштећено лице има право да одштетни захтев истакне и према осигураваачу, ако су продавац, односно произвођач ствари извршили осигурање од одговорности за рефлексне штете. Наиме, према члану 941. ЗОО, у случају осигурања од одговорности, оштећено лице може захтевати непосредно од осигураваача накнаду штете коју је претрпело догађајем за који одговара осигураник, али највише до износа осигураваачеве обавезе. Ово је једна значајна специфичност нашег права осигурања, пошто у већини страних земаља оштећено лице нема право на „*actio directa*” према осигураваачу у осигурању од одговорности.

Ова могућност истицања директног захтева према осигураваачу без сумње побољшава положај купца, односно потрошача ствари са недостатком. Он може бити сигуран да ће примити накнаду штете, и то по правилу брже и једноставније него да

се са захтевом за накнаду штете обратио продавцу, односно произвођачу ствари.

Осигуравач може у одговору на одштетни захтев истицати све оне приговоре које би на основу закона или уговора о осигурању могао истицати према осигуранику. Он, на пример, може истаћи приговор да му приликом закључења уговора о осигурању нису биле пријављене све околности које су од значаја за оцену ризика (чланови 907—909. ЗОО). Осигуравач у односима према оштећеном лицу не може користити само оне приговоре који су настали након што се догодио осигурани случај (члан 941, став 2. ЗОО). Тако, осигуравач не би могао истаћи приговор да осигураник после наступања осигураног случаја није предузео радње које су биле нужне да се ублаже његове штетне последице.

У погледу круга лица која од осигуравача могу захтевати накнаду рефлексне штете, треба правити разлику у зависности од тога да ли се осигурање односи на одговорност продавца или на одговорност произвођача ствари са недостатком.

Продавац одговара за рефлексну штету само купцу. То значи да по основу осигурања продавца од одговорности једино купац може захтевати од осигуравача исплату накнаде из осигурања. Међутим, кад се осигурање односи на одговорност произвођача, круг лица која могу истаћи одштетни захтев према осигуравачу много је шири. Такав захтев могу истаћи сва она лица која би и од произвођача ствари са недостатком могла захтевати накнаду штете: купац, односно потрошач ствари, радник осигураника, лица која са овлашћењем осигураника користе ствар, пролазници и посматрачи. Дилеме, међутим, постоје у погледу рефлексне штете коју је претрпео неовлашћени корисник ствари са недостатком. Има схватања према којима овакво лице нема право на накнаду рефлексне штете. Ипак, изгледа да је исправније схватање према којем и лице које је неовлашћено прибавило ствар после њеног уношења у промет има право на обештећење¹⁹⁾. Јер, зашто би се произвођач ствари са недостатком и његовог осигуравача тицали односи између купца ствари и лица које је користило ствар у часу штетног догађаја? Без обзира на то да ли је оштећено лице користило ствар са овлашћењем или без овлашћења, битно је да је ствар имала недостатак и да је услед тог недостатка наступила штета.

Према директиви БЕЗ право на накнаду рефлексне штете немају трговци на велико и мало, посредници, заступници и друга лица која представљају „везу“ између произвођача и крајњег потрошача (члан 6, тачка б) алинеја друга). Међутим, у нашем праву такво ограничење не постоји. То значи да би и таква лица могла захтевати накнаду од нашег осигуравача по основу осигурања од одговорности произвођача ствари са недостатком за рефлексну штету.

¹⁹⁾ Радишић, нав. дело, стр. 114.

6. ЗАВРШНЕ НАПОМЕНЕ

На завршетку ових разматрања желимо да учинимо четири напомене.

Прво, осигурању од одговорности за штете од ствари са недостатком није у нас посвећена она пажња коју овај вид осигурања заслужује. Врло су ретке, у ствари изузетне, организације удруженог рада које су у погледу својих производа извршиле овакво осигурање. Међутим, развој технике нам свакодневно, нарочито кроз праксу индустријски развијених земаља, указује на неопходност овог осигурања. Оно је нужно ради економске заштите како произвођача и продавца ствари које могу имати недостатке, тако и ради економске заштите купаца, односно потрошача таквих производа. Наше заједнице осигурања би морале отпочети активност на популаризацији и објашњавању овог вида осигурања од одговорности. Не бисмо смели дозволити да нас тек наступеле штете, а оне могу бити и катастрофалне, упозоре да делатност осигурања није одиграла ону улогу коју би требало да има у нашем друштву. Нарочито би за овај вид осигурања од одговорности морали бити заинтересовани наши извозници, и то извозници производа у којима се може крити неки недостатак у оне земље у којима се за рефлексне штете досуђују високе накнаде (као што су САД).

Друго, било би потребно да се за осигурање од одговорности за штете од ствари са недостатком донесу посебни услови осигурања. Ово из разлога што сада важећи услови за осигурање од одговорности не воде рачуна о специфичностима осигурања од одговорности за рефлексне штете. Приликом израде ових посебних услова осигурања мора се, разуме се, поћи од правила нашег права у вези са одговорношћу произвођача и продаваца ствари са недостатком за рефлексне штете.

Треће, ако би били донети такви посебни услови за осигурање од одговорности за штете од ствари са недостатком, требало би прецизном одредбом искључити овај ризик из осигуравајућег покрића по основу осигурања од одговорности за штете из делатности осигураника. Ова два вида осигурања од одговорности требало би јасно раздвојити. Осигурање од одговорности за штете из делатности осигураника односило би се на штете које су трећим лицима причињене радом осигураника (на пример, због употребе осигураникових машина). Осигурање од одговорности за штете од ствари са недостатком односило би се на штете за које произвођачи, односно продавци ствари одговарају према правилима о одговорности за рефлексну штету. Раздвајање ова два вида осигурања од одговорности омогућило би лакшу оцену ризика који осигуравач прима у осигурање, а то значи да би и висину премије било могуће адекватније одредити. Наиме, фактори од којих зависи висина премије потпуно су различити у ова два вида осигурања од одговорности. Као резултат производног процеса који је скоро безопасан

за трећа лица могу настати производи због чијих недостатака могу наступити огромне рефлексне штете, и обратно.

Четврто, изгледа да би било преурањено размишљати о томе да ли би осигурање од одговорности за штете због употребе одређених врста производа требало учинити обавезним. Јер, пракса осигурања нам, на жалост, показује да о обавезности осигурања од одређених ризика размишљамо тек онда кад штете услед остварења тих ризика постану тако велике да почну да представљају друштвени проблем. До данас је једино осигурање од одговорности за нуклеарне штете учињено обавезним већ на основу самог сазнања да радом нуклеарних постројења могу трећим лицима бити проузроковане огромне штете. Ипак, без обзира на то што, дакле, оцењујемо да код нас за сада нема потребе за увођењем обавезности у овај вид осигурања, него га треба развијати као добровољно осигурање, занимљиво је напоменути да је у СР Немачкој осигурање од одговорности у вези са штетама од недостатака у фармацеутским производима обавезно. Према немачком Закону о фармацеутским производима од 24. августа 1976. године, осигурање мора бити извршено на износ од 200 милиона марака у вези са једним леком, без укупне годишње границе обавезе осигураваача. Али, обавезност осигурања не односи се на неимовинске штете. Искуства у спровођењу оваквих обавезних осигурања могу и за нас бити интересантна.

SUMMARY

INSURANCE AGAINST LIABILITY FOR DAMAGES CAUSED BY DEFICIENT PRODUCTS

Four groups of questions are dealt with in this essay. Firstly, what risk is covered by insurance against liability for damages caused by deficient products. Secondly, what risk are exempt from the insurance coverage. Thirdly, what damages are covered by this insurance. Fourthly, what is the legal position of the injured party and his relationship with the insurer.

The authour points out the significant differences existing between the cases in which the seller of the deficient product is insured against liability and the cases in which the manufacturer of the deficient product is insured against liability. According to Yugoslav law, the seller of the product is liable for damage caused by the deficient features of the products, in accordance with the general rules of liability for caused damages, in other words, on the basis of presumed guilt. The manufacturer of the deficient product is liable irrespective of the guilt for damages which the buyer has sustained due to the deficiency of the product. The manufacturer of the product is liable even if only at a later date, in the development of science, it should be established during the actual operation of the product that it is deficient. The seller of the product is liable for damages caused to the buyer only, due to the deficiency of the products, while the manufacturer is liable for damages to a significantly wider group of people.

All these circumstances, to a large extent, influence the evaluation of the risk in this type of insurance.

In conclusion of the essay, it is pointed out that this type of insurance against liability is just in its development phase. Insurance organisations would have to do much more in the popularisation and explanation of this type of insurance. Special typified conditions should also be prepared for this type of insurance, which would help in the clear distinguishment of insurance against liability caused by deficient products from insurance against liability for caused damages in connection with the profession of the insured.

RÉSUMÉ

L'ASSURANCE CONTRE LA RESPONSABILITÉ POUR LES DOMMAGES CAUSÉS AUX CHOSES AVEC DÉFAUT

Dans cet article sont élaborés quatre groupes de questions. Premièrement, quel risque est compris dans l'assurance contre la responsabilité pour les dommages causés par les choses avec défaut. Deuxièmement, quels risques sont exclus de la couverture d'assurance. Troisièmement, queles sont les dommages couverts par cette assurance. Et, quatrièmement, quelle est la position juridique de la personne endommagée et son rapport à l'égard de l'assurance.

L'auteur signale les différences les plus importantes qui existent entre les cas dans lesquels le vendeur de la chose avec défaut est assuté contre la responsabilité et les cas dans lesquels le producteur de la chose avec défaut est assuré contre la responsabilité. D'après le droit yougoslave, le vendeur de la chose est responsable pour le dommage par suite des défauts de la chose d'après les règles générales relatives à la responsabilité pour le dommage, donc sur la base de la faute supposée. Le producteur de la chose avec défaut est responsable sans égard à la faute pour le dommage que le consommateur a subi par suite du défaut de la chose sur ses autres biens. Le producteur de la chose est responsable même dans le cas que le développement de la science, une fois que la chose a été mise en circulation, fait ressortir qu'elle a certains défauts. Le vendeur de la chose est responsable pour le dommage causé par la chose seulement envers l'acheteur, tandis que la sphères des personnes aux quelles est responsable le producteur de la chose est beaucoup plus large.

Toutes ces circonstances exercent l'influence dans une large mesure sur l'estimation du risque dans cette catégorie de l'assurance.

Dans la conclusion de l'article il est indiqué que cette catégorie de l'assurance contre la responsabilité se trouve seulement dans la phase de développement. Les organisations d'assurance devraient faire beaucoup plus pour la popularisation et l'explication de cette sorte de l'assurance. Il faudrait préparer pour cette porte de l'assurance de même les conditions types particulières et de sette manière délimiter avec précision l'assurance contre la responsabilité pour les dommages causés par la chose avec défaut de l'assurance contre la responsabilité pour les dommages en relation avec l'activité de l'assurance.